

Oost-Europees swingen

Ze begonnen op straat, nu staan ze op beroemde podia. De Amsterdam Klezmer band geeft volgende week in Paradiso zijn duizendste concert.

Raymond van den Boogaard

Het ene moment speel je joodse liedjes op het Rokkin, en heb je de mazzel dat een voorbijganger je vraagt of je voor een paar centen op zijn brulofft wilt komen spelen. Vijftien jaar later ben je een wereldnaam met je orkest, is Noord-Korea zo'n beetje het enige land ter wereld waar je nog niet op tournee bent geweest. Dat is in het kort de geschiedenis van de zeven leden tellende Amsterdam Klezmer Band.

Tussen die twee momenten liggen 999 concerten – aanvankelijk jarenlang op brulofften en feesten, maar met de jaren steeds meer in dans- en concertzalen – en negen albums. Hoog tijd voor een feestje voor de band die als weinig andere vijftien jaar lang de stemming er bij anderen heeft ingebracht. Volgende week is in Paradiso het duizendste concert en ter ere van het vijftienvarijubiläum heeft de groep zijn eerste live-cd uitgebracht, *Mokum*, met een selectie *graves hits*: klezmer-traditionals als *Di vilbene chassene* en *Linnuchili*, maar vooral ook eigen nummers als *Di naie chuppe*, *Tokaj Zhen of Chasid in Amsterdam*. „Wat je op die plaat niet kunt horen”, zegt trompettist Gijs Levelt, „is de manier waarop Job als een soort opperstaalmeester door roeien en nuiten gaat om het publiek tot dansen te brengen. Hij rust niet voordat ze uit de plaat gaan.”

De band begon als trio, het septet van nu is in 2001 ontstaan. Toen is ook Alec Kopyt als zanger in de band opgenomen, die in 1978 uit Odessa in de Sovjet-Unie naar het Westen was gevlucht, en als enige is opgegroeid met joodse amusementsmuziek. Kopyt zingt in het Russisch, met een wat doorrookte stem.

De groei kwam geleidelijk van spelen op straat – ook in het buitenland – naar festivals en georganiseerde optredens in cafés, die met een heuse affiche werden aangekondigd. In 2001 was hun eerste clubtour, en saxofonist en zanger Job Chajes weet nog zijn aangename verrassing „toen op het Oerol-festival plotseling iedereen stond te swingen”. Het op brulofften oggende vermogen „de mensen te pakken en niet meer los te laten” bleek je ook in groter verband te kunnen gebruiken.

Vanaf 2002 werd de band steeds vaker gevraagd om in theaters op te treden. Chajes, gekwond dat in het begin wel moeilijk. Je staat in het theaterlicht voor een zwart gat, waarin mensen op de stoelen zitten. „Levelt, ik vind het juist wel fijn, als mensen luisteren hoef je niet altijd zo te denken.”

Zo'n verschil in perceptie kenmerkt de ver-

scheidenheid binnen de band die, zoals hun website zegt, „voor de helft van de straat en voor de helft van het conservatorium komt”. Chajes ging ooit van school omdat hij de muziek in wilde, en gebruikte zijn WW-uitkering om saxofoon te leren spelen. Levelt komt van het conservatorium in Amsterdam.

Belangrijk was het idee om in 2006 een remix-album uit te brengen, waarop onder andere Shantel, C-non en Kypski en La Boutique fantastische met het repertoire van de Amsterdam Klezmer Band aan de gang gingen. Chajes: „De hype van de Balkan beats kwam toen op, maar er waren eigenlijk nog maar weinig platen.” Sindsdien wordt werk van de groep veel gesampled, en spelen ze steeds vaker in het buitenland.

Van de zeven bandleden hebben er vier een joodse achtergrond. Maar bij de keuze voor klezmer lijkt dat weinig rol te spelen. „Mijn ouders waren joods maar niet blijdend”, zegt Chajes, „ik ben niet om mijn joodse achtergrond deze muziek gaan spelen, maar omdat ik deze muziek ging spelen ben ik me wel gaan afvragen wat die joodse achtergrond eigenlijk betekent.”

Voor Levelt, wiens ouders van sefardische afkomst waren maar katholiek opgevoed, is de keuze voor klezmer eveneens een keuze voor muziek: „Een probleem met jazz, wat ik gestudeerd heb, is dat het zo Amerikaans is. In Nederland hebben wij niet een gemeenschappelijke muzikale achtergrond – vandaar dat ik me voor muziek met een Europese achtergrond ben gaan interesseren, dat voelde oprecht.”

Maar waarom je dan tot klezmer beperken? Net als Levelt hebben nog veel andere leden een brede belangstelling voor nog heel andere muziekvormen, al of niet uit Oost-Europa: zigeunermuziek, Turks, Grieks, jazz, ska, noem maar op. In 2003 maakte de band al eens een *fusion*-album met de Turkse *Galatia Gypsy Band*. De neiging muzikaal niet alleen maar de blik op klezmer te richten, leidde in 2008 tot het album *Zaraza* – dat een veelheid in muziekstijlen in zich bergt.

Daar was Job Chajes niet bij mee. „Als je zoveel de joodse toonladder als de oriëntaalse harmonie die eigen is aan klezmer laat varen, snij je maar mijn gevoel de naveltreng van onze band door. Maar omdat we sinds 1998 gedemocratiseerd zijn, mocht ik vaak een stap terug doen. Want ik wil ook graag met goede musici spelen.” Levelt zag dat anders. „Als ik een num-

V.l.n.r. bovenste rij: Gijs Levelt (trompet), Job Chajes (saxofoon, zang), onderste rij: Jasper de Beer (bas), Joop van der Linden (trombone, percussie), Theo van Tol (accordeon), Jarlén van Strien (kларнет), Alec Kopyt (zang, percussie) Foto: Frick van Exem

Wereldse amusementsmuziek van Asjkenazische joden in Amerika en Amsterdam

Klezmer is wereldse amusementsmuziek van de Asjkenazische joden in Oost-Europa – voordat hun cultuur na 1940 werd gebroken. De term is pas in zwang sinds de jaren zeventig. Wel bestond het woord 'klezmerim' ter aanduiding van rondtrekkende, professionele muzikanten die in de negentiende eeuw, en daarvoor, trokken door streken waar veel joden woonden, binnen het Ottomaanse Rijk en later het Russische rijk. 'Klezmer' is een samentrekking van de hebreuwse woorden 'kl' (werktuig) en 'zemer' (muziceer).

De toonladder is joods, oriëntaals, en vaak doet het muzikaal jargon aan de zang van de cantor in de synagoge denken. Maar de tempi en de geseaanleiding van de nummers (hora, bulgar, doina) komen uit de Roemeense volksmuziek. Ook Roemeense musici, de

zogenoemde 'lautari', trokken rond in deze streken, en misschien vlieten deze milieus wel deels samen.

Hoe de muziek die de 'klezmerim' ten gehore brachten op brulofften, bar mitzwa's en andere feesten in Oost-Europa oot geklonken heeft, is alleen langs omwegen bekend. Bezwaar van rabbijnen tegen het aanwenden van liturgisch muzikaal jargon voor wuften feestmuziek verklaart wellicht het instrumentale karakter van oude klezmer. Anti-joodse regelgeving in Rusland verbood soms het gebruik van 'hared' koperblasinstrumenten – vandaar wellicht de typische bezetting met vlood, cimbaal, contrabas en fluit. Maar of de joodse dansmuziek in heel Oost-Europa op dezelfde manier klonk, is moeilijk te zeggen en ook waar het repertoire vandaan kwam. Mogelijk 'verjoodsten' de 'klezmerim' mu-

ziek van anderen in de streek waar ze vandaan kwamen.

Dat de hedendaagse luisteraar niettemin een duidelijk idee heeft van 'klezmer' als vrolijk, opzweepende dansmuziek, afgewisseld met weemoedige ballades, is vooral het gevolg van de massale emigratie uit Oost-Europa naar de Verenigde Staten tussen 1880 en 1925. Onder de emigranten waren joodse musici die in hun nieuwe land van vestiging vrolijk doorspeelden en vaak hoorbaar geknarsend waren van de beginnende jazz in de VS.

De thans als typerend voor klezmer beschouwde, de menselijke stem imiterende klarinet, en de versieringen die daarop ten gehore worden gebracht, zijn te horen op de zeldzame opnamen die vanaf het begin van de vorige eeuw in de VS van joodse muzikanten zijn ge-

maakt. Het zou echter, net als bij veel andere volksmuziek, tot de jaren zeventig duren voordat de wetenschappelijke studie naar 'klezmer' en de historische wortels van deze muziek serieus ter hand werd genomen, vooral weer in de VS. Dat onderzoek heeft ook weer allerlei richtingen opgeleverd, met bands die soms beweren 'de originele klezmer' in pacht te hebben.

De Amsterdam Klezmer Band houdt zich ver van puristische discussies, zoals ook blijkt uit de samenstelling van het orkest – met koperblazers. De ironie van de geschiedenis wil dat zij zonder meer een van de beroemdste klezmer-orkesten in de wereld vormen, terwijl deze muziek in Amsterdam – nochtans onder de naam 'Mokum' voor 1940 een belangrijk centrum van joodse cultuur – vermoedelijk nauwelijks een rol speelt.

‘Een probleem met jazz is dat het zo Amerikaans is’

100ste concert Amsterdam Klezmer band 19 januari 20.30u. Paradiso Amsterdam. Inl. paradiso.nl